

مطالعه و بررسی ویژگی‌ها و شاخص‌های معماری اسلامی آذربایجان در دوره صفویه

فاطمه بیدبرگ^{۱*}، اردشیر جوانمردزاده^۲، حبیب شهبازی شیران^۳، معصومه بیدبرگ^۴

۱- * کارشناس ارشد باستان‌شناسی، دانشگاه محقق اردبیلی،

۲- استادیار گروه آموزشی باستان‌شناسی، عضو هیئت علمی دانشگاه محقق اردبیلی.

۳- استادیار گروه آموزشی باستان‌شناسی، عضو هیئت علمی دانشگاه محقق اردبیلی.

۴- کارشناس ارشد باستان‌شناسی، دانشگاه محقق اردبیلی.

fatemeh.bidbarg@gmail.com

چکیده

با ظهور سلسله صفویه، بناهای زیادی با کارکردهای مختلف در آذربایجان ساخته شد. معماری اسلامی آذربایجان در این دوره از معماری بومی نیز تأثیر بسیار پذیرفته و موجب ساخت بناهایی ماندگار چون بقعه شیخ صفی‌الدین اردبیلی، مساجد چوبی و کاروانسراها شده است. شناسایی و بررسی باستان‌شناختی این بناها برای دست‌یابی به یک شناخت کامل‌تر و عمیق‌تر هنر معماری این دوره مشخص می‌شود. هدف از انجام این پژوهش بررسی و تحلیل ویژگی‌های هویتی معماری اسلامی آذربایجان، شناخت روندهای تربینی و نوآوری‌ها است. روش تحقیق نیز به صورت مطالعات کتابخانه‌ای، بررسی اسناد و گزارش‌های باستان‌شناسی و تحقیقات میدانی می‌باشد. بناهایی که بررسی خواهد شد به عنوان مهم‌ترین این بناها انتخاب شده است. با توجه به تحقیقات صورت گرفته مشخص شد که سبک معماری آذربایجان در دوره صفویه به شیوه سبک اصفهانی می‌باشد که از مهم‌ترین ویژگی‌های آن می‌توان به رواج کاشی هفت‌رنگ که در بقعه شیخ صفی‌الدین به کرات مشاهده می‌شود، همچنین ساخت کوشک‌های چهل‌ستونی که مساجد چوبی آذربایجان شرقی بهترین نمونه‌های این نوع بناها در آذربایجان هستند و الگوی ساخت کاخ‌های صفوی می‌باشند. و ساخت کاروانسراها که در آذربایجان رواج بسیار یافت که نشانگر شکوفایی تجارت در این دوره می‌باشد، اشاره کرد. بقعه شیخ صفی‌الدین و مساجد چوبی که از مهم‌ترین این بناها در آذربایجان هستند، نمونه بارزی از بناهایی که در جای‌جای خود نشانه‌هایی از هویت دینی صفویان را به تصویر می‌کشند، می‌باشند.

واژگان کلیدی: دوره صفوی، معماری اسلامی آذربایجان، سبک اصفهانی، بقعه شیخ صفی‌الدین، مساجد چوبی

۱- مقدمه

آنچه امروز به آن تمدن ایرانی اطلاق می‌شود مجموعه‌ای است از فرهنگ‌ها، آداب و سنن مردمانی که به عنوان جزیی از یک پیکر، در رشد و بالندگی آن کوشیده‌اند و آذربایجان همواره از موثرترین کانون‌های این تمدن به شمار می‌رود چنانکه پیرنیا نیز معتقد است: سرزمین آذربایجان در معماری ایران در رده نخست اهمیت جای دارد؛ چرا که سه شیوه معماری ایران (پارسی، آذری و اصفهانی) از آنجا سرچشمه گرفته است (پیرنیا، ۱۳۸۳: ۲۰۶). شاه اسماعیل بنیانگذار پادشاهی صفویان تبریز را به پایتختی برگزید. اهمیت معماری نزد این پادشاه بسیار کمتر از هنرهای دیگر بود. شاید آشوب‌های سیاسی از جمله جنگ با عثمانی مانعی برای توجه به این مقوله بوده است. (جکسون و لاکهارت، ۱۳۹۰: ۲۵۳-۲۵۲). دوره شاه‌عباس دوره شکوه معماری